

SEGURA

(Jarraipena.)

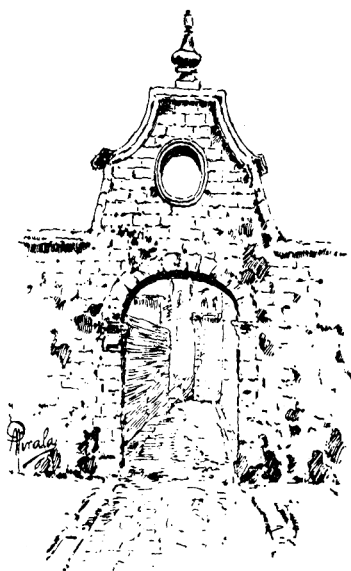
Idazti onen asieran esan genduan, Naparro aldetik egiten zizkaten gaitz ikaragarria gatik, esitu eta murru gogor eta aundien artian gorde zala Segura-ko uria.

Eta alaſe zan. Naparro-ko mukan alchatzen diran mendi zorrotz eta ausartak, eta beren inguruko arkaitz zulo eta baztar illunak, lapur eta gaizkilleen bizi leku edo gorde tokiak ziran; eta andik zabaldu eta egiten ziztuzten ikaragarritzko gaiztakeriak, ez bakarrik Segura-ko inguruetan, baizik bai Gipuzkoa guzian, bai Araban, eta baita ere Lapurdi-koanaien lur atsegiñetan. Mauleon-go urian bertan egin ziran zenbait lapurkeri.

Arbizu eta Murgindueta izendatutako baztarretan, gaizkilleak geyena biltzen ziran; eta bertako jendiak ere ez ziran gaizki ateratzen ayek ebatzi-takoakin.

Gaiztakeri eta lapurreta ayen arteko batzuben berria, gordetzen da ageri zar batzubetan, eta ara zer irakurtzen degun, Segura-ko inguruban gertatuaz:

Amairu garren eunkidan Garzi Inegeiz Morgindota-koa (Murgindueta) Inego Peritz Tendategikoa, Pero Garzia, bere anaya eta Sanzolet-ek erre ziyoten Astigarreta-n echia Migel Peritz-i, eta gabeko

ARRASATE. KONTZESIYO-KO ATIA

illunian itzul egin zuten Murgindueta eta Arbizu-ra. Gaizkille ayek egintako kaltia eun marabedi-ra irichi zan. Garzi Semeneiz-ek eta bere osabak, amabi cherri ostu zizkaten Zegamako abadeari, eramán zituzten Murgindueta-ra eta jan zituzten Pero Ladron-i ebatzitako beiakin batian.

Pero Ladron-i berari ostu zizkaten geruago, Zegama-n bertan, idibat eta bi bei, eta eramán zituzten Goñi-ra! Yenego zan gaiztakeri onen egillea.

Era ontan ezin esan ainbat lapurreta egiten ziran denbora ayetan. An eta emen baman egunero onlako gaiztakeriak. Len esantako agezarretan azaltzen dira makiñabat:

AITZGORRI-KO GURUTZE DONEA
bai lapurretak eta

bai eriyotzak ere. Badirudi, denbora ayetan, lapurreta eta gaiztake-

riyak ontzat ematen zirala, goituaz bulartzutasun, kemen eta ausarditasuna. Egipen char ayetan ez ziran jende beartsu

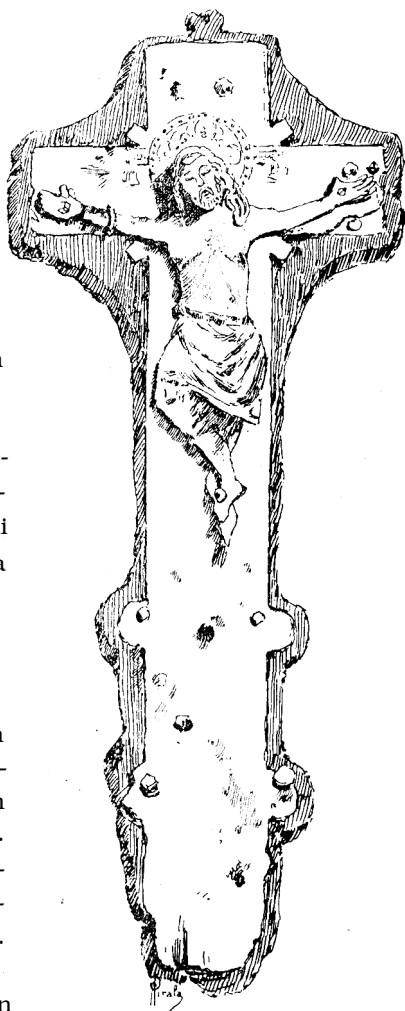
eta baezpakuak bakarrik arkitzen.

Ibiltzen ziran tartian ere, echenagusi eta ots aundietakoak.

Bidaurre izen datu tako, Estella-ko alderdian zan echerik ospatzuenetako gizonak, arkitu ziran egipen ikargarri batzuetan, agiriak diyotenez. «Eznatea» deitzen zan ekadoi-batzareak deitu zituben kontu ematera ainbeste lapurreta eta eriyotzaz.

Ikaragarritzko bizimodu ura, beti gaizkille eta lapurren bildurraz egon biar ura, egin zan oraindik milla bider estuago eta charrago Gipuzkoa-k Kastillakin elkarte edo antolamentua egin

zubenian. Orduban naparrak ekin zioten gure muga mendituetatik.

al zuten gaitz guztiya egiten gipuzkoarrai. Len gaizki arkitzen baziran Naparru inguruan zeuden gipuzkoar erriyak, asmatu liteke erreš nola arkituko ziran geroetik.

Gure aurrekoak biartubak arkitu ziran al zuten egokiyena beren biziya, erri eta ontasunak gordetzen, eta orduban egin zituzten gaztelu gogor eta murru sendoak. Orduban esitu zuten Segura-ko uria.

Gipuzkoarrak, eta bai ere gañerako euskaldunak, ez zuten lengo denboretan murru eta gazteluen biarrik izan. Bertako mendi tantaia, bertako arkaitz zorrotzak, ziran gaztelurik gogorrenak baño gogorra-goko eskutarmak, eta ayen laguntzakin gorde zuben euskaldunak bere erriaren jabetasuna, bai erromatarren guda gogoangarrietan, bai ayen ondorengo beste zenbait errien ausarditasunetan, bai, azkenik, mauritar fede gabegoen gogo zitaletan. Geruago, ez ziran aski mendiyak, eta euskaldun besoak jaso zituben murru sendo, eta gazteluak.

Abetan lenengoak, zarrenak, Donostian, Ondarrabian, Beloagan eta Aizorrotzen zeudenak ziran. Abetzaz gañera aitatzen dira Atavit, Atagun edo Ataun, Arrasate eta Elosua. Zenbait geruago, Motriko eta Getariya sendotu zituzten, eta ondorenia Gipuzkoako makiñabat erri murriz eta dorrez esitu zituzten eta aben artian lenengoak, ots aundienekoak eta sendoenak Tolosa, Ordizia, Segura eta Ernani izan ziran.

Segura-ko uria esitzeko asmoa artu zan, naparren egipen charretatik eskutatzia gatik. Gañera muga samarrian jaso ziran gaztelu batzuben, eta ayetatik bat geroztik Gaztelu deitzen dan uria-ren lurretan.

Gazteluben izena ematen zizayon gañera San Adrian-go mendibideari, eta egiazki ez zekan izena gaizki jarriya; bada bere aunditasun eta sendotasunakin gizonak egintako edozein gazteluk aña laguntza, ematen zien gipuzkoarrai, Jaungoikoak egintako murru irme eta sendo arrek. Ez zan andik sartuko zan arrotzik, bertako semeak nai ez bazuten; eta askotan nai ta ere ez. Etzan erreš igarotzeko bidea ta orrengatik zulatu zan arkaitza ogeitamar oin luze eta amabost zabalian, eta orduban bide ichura zerbait artu zuben. Zulo onen barrenen dago Done Adrian-en eleizachoa.

Leku ontan egoten zan gaztelu-zai bat, guda gizon, erregeak auke-ratuba. Oni ordaindu biar ziyoten andik igarotzen ziran guziyak, eta biar baño geyago askotan ekentzen zielako, zenbait aldiz ausia eman zien gaztelu-zaiari, Segura-ko alkatiak.

HERMENEGILDO SUSTAETA

SEGURA

(Jarraipena.)

Gipuzkoa-ko uriak biar bezela gordetzeko, ikusi degu gazteluak jaso zirala, eta gogor eta sendo zenbait uri esitu zituztela. Bañan nola gaztelu eta uriak, naiz murru sendo eta portitzez inguratuak izan, ez zitezken gorde beren gisa, egipen abetako gizasemeak aukeratu zituzten. Itzbatian: sortu ziran gudalari euskaldunak.

Antziñako oitura, eta lege zarrenetakotzat esagutu da beti Gipuzkoa-n, jende arrotzak erasotzen bazioten gure lur maiteari, gipuzkoar guziak, aita semia gatik, biartubak arkitzen zirala bere alde ekitera. Beaz Gipuzkoa-k biar zubenian, gudalari ziran bere seme guziak.

Biar bezela guda lanetan prestatzeko, gizaseme guziak beren urietako ikurrinetan ezarritzen ziran, uriak guda-tresnaz ornitzen zituzten, eta egiten zituzten zenbait zayo.

Ontarako biltzen ziran urtero, beren uriko plazan, Kristo-ren Gorputz donearen egunian eta Done Juane Batistaren egunian. Urichoeta-koak biltzen ziran uri naguzian.

Segura-ren menpian zeuden urichuetakoak aspertu ziran nunbait beren uri nagusira biltzen, eta ez zuten aurrera, leku artara juan nai.

Ontatik etorri ziran ausiak, bada Segura-ko uriak, oitu bezela, bere eskubideak gorde nai zituben indar guziakin, eta erregeak 1528^{-ko} Garagar-illaren 18^{-an} erabaki zuben, lenago bezela aurrera-ere urichoetako gudalariak bildu zitezela uri nagusiko plazan.

Gipuzkoa-ko batzar nagusiak ontzat eman zuben erabakidea, 1600 garren urtian Zarauz-en egin zuben billaldian, eta onenbesterekin amaitu ziran ez-ta-bai eta ausi ayek.

España-kin Gipuzkoa elkartu zanian, ango erregearen gudalariak etorri ziran onera, eta bideetan laguntzeko aukeratu ziran bide-laguntzalleak, erderaz *Comisarios de tránsito de las tropas* deitzen ziranak.

Bide-laguntzalleak lenengo denboretan lau izaten ziran, eta auke-ratzen zituzten Arrasate-n, Segura-n, Tolosa-n eta Ernani-n. Izaten ziran jaun argidotar, eche aundietakoak. Beren egitekoa izaten zan, bi-deak erakutzi, lagundu zernai biarretan, ostatu edo etzin-lekuak billa-tu, eta gudalarien tresna, fardel eta gañerako gauzak eramateko era arkitu. Lan abetan egoten ziran egun bakoitzerako, probintziak zortzi-reun niarabedi ematen zizkaten.

Zortzigarren eunkidan, gudalari kanpotarrak, ugaritu ziran, maiza-go zebiltzan gure lurretan, eta bide laguntzalleak ere asi biarrean ar-kitu ziran. Lengo lau uriaz gañera aukeratzen zituzten ordu ezkerotzik Salinas, Eskoriaza, Bergara, Billarreal edo Zumarraga, Ordizia eta Oyarzun-en.

Geroñiago ikusirik geiñsko bide-laguntzalle zirala, guchitu nayian ibilli ziran, bañan denbora luzian eskubiderik batere etzan artu gai on-tan. Bakarrik bide berriak egin ziranian, espetu zan Segura-k bide-la-guntzallea aukeratzeko zeukan eskubidea.

Beste erabakide bat artu zuben Probintziak gai ontan. Eta gertatu zan au, Segura-ko urian 1841-an, Batzar naguziak egin zuben billaldian.

Orduban erabaki zuten, probintziko elkartearen gain izan zitezela aurrera, gudalarien tresnak baterik bestera ibiltziagatik ordaindu biar zana.

Berri abek arkitzen ditugu gudalarien gañian. Bañan batzar nagu-siak ez zuben bakarrik uriak esitu asi eta gudalariak bildu egiten. Artu zituben lengo denboretan makiñabat erabakide, orduban esagutzen zi-ren. gaiztakeri, lapurreta eta eriyotzak itzuritzeko.

Abetatik bat au zan:

Uri batzarrak biartubak ziran ordaintzera, beren barrutian lapu-rrera egiten ziotenari urrezko amabost *florin* baño geyago ez bazan.

Irutatik bat guchiyago ordainduko zuten Segura, Bergara, Elgeta, Arrasate, Ondarrabiya eta Erreteriya-k; eta irutatik bat ori ordaindu-ko zuben batzar nagusiyak.

Zeñen tajuz eta zer buru azkarrekin artzen ziran erabakideak, ageri da emen argi eta garbi.

Bada uriak ordaindu biar bazioten bere barrutian lapurtuba arki-tzen zanari; ia zer alegiñak egingo zituzten bai uri batzarrak eta bai auso guziak ere lapurretak itzuritzeko. Nola ez zayatu, baldin beren bizkar bazijoan.

Bañan uri guziak ez zeuden arraizku berean. Mugetako uriak ba-

rrenguak baño arraizko aundiyagoan arkitzen ziran, maizago beren barrutian gaiztakeri, lapurreta eta eriyotzak gertatzen ziran.

Ortarako batzar naguziak zabaltzen zituben bere esku errukitzuak, eta barkatzen zioten irutatik bat, berak ordaindubaz gañerakoa.

Zenbateraño gaiztakeriyak egiten ziran lengo denboretan, esagutu litezke jakiñik Segura-n egiya bezela, zarretatik gazteetara etorri, eta kontatzen dan gertaera au:

Lazkao-ko jaunak eskatzen zizkan amarrenak Segura-ko uria-ri eta onek ez zizkan inola ere ordaindunai, arrazoyik artarako ez zeukalako

Orduban, aide nagusi, eta jaun ospetsu arrek bildu zituben guda gizon pillá bat eta berakin juan zan ustez Segura-ko uria-ren jabe egitea.

Zerain-goJauregia deitzen zan eche purubetik sailtu zituben zella-tzalleak, jakiñen gañian jarri zituben segurarrak eta Lazkao-koak iri-chi ziraneako Segura-ko ingurura, bertakoak gogor egiteko zalantzan zeuden.

Asi zan guda, baña geziada batekin il ta gelditu zan Lazkao-ko jaun aundi ura, eta bere jendiak itsuli juan ziran.

Gertaera au uste danez bostgarren eunkidaren asiyeran izan zan.

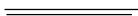
Segura-ko uriak, saritzeko biar bezela Zerain-go Jauregi-ko zela-tzallea, eman ziyon beretzat Beko Gurutze Donea deitzen zan elei-zachoa.

Eta gezia bota zuten echekoai barkatu zitzaizkaten andik aurrera uriari ordaindu biar zizkaten pechak. Gañera murrueetatik kanpora iltzen ziranen gorputzak apaiz batek bakarrik laguntzen zien eleiza-raño; eta erabaki zuten andik aurrera, gezia botatako echian iltzen zire-nai, uriko apaiz danak laguntzia.

Eche arren aurrian zegoen gurutze bat Lazkao-ko jauna il zan lekua gogoratzen zubena. Bide berria egin zanian gurutzea jarri zuten, orain ikusten dan bezela, gesia botatako echian.

HERMENEGILDO SUSTAETA

(Jarraituko da.)

SEGURA

(Jarraipena.)

Asieran esan genduen, su ikaragarri batek lenengo uria arrunt kiškali zubelako, berria egin zala orain arkitzen dan leku berean.

Sualdi ura etzan ordia azkenekoa izan. Askotan erre da Segura-ko uria.

Aditzia danez, sualderik zarrena, amaidu garren eunkidaren erdi aldera izan zan. Sancho errege laugarrenak, 1290^{garren} urtian ala aitor-tzen zuben, esaterakoan sualdi artan erre zirala Segura-ko uriak zituben eskubideen agiriak.

1422^{ko} Urrillaren 18^{an} beste ikaragarritzko sualdi batek uria arras kiškali zuben. Eleiz nagusiya bakarrik zutik gelditu zan. Gañerako eche guziak oso ondatu ziran, baita ere uria esitzen zuten murru eta dorreak.

Uria berriro alchatzeko, eta altzan lenena murru eta dorreak len bezin gogor eta sendo jartzeko, uri batzarrak alegiñak egin zituben, eta berari ezkerak, 1424^{garren} urtian lanak asi zituzten, eta urte batzubek barru, lenagoko tankeran arkitu zan Segura-ko uria.

Bañan, ez dago zer esanik, lan oyek guziak dirurik gabe ezin egin zitezkiela; urian etzegola ainbeste ontasun, eta nun edo an billatu egin biarzala.

Gai ontan etzan geldirik egon, etzuben luak artu, Segura-ko uri batzarra; eta arren eskamenen bitartez, uria alchatzeko egin biar ziran lanetarako eman zizayen. Alzibar-ko Raya deitzen zan olak ordaindu biar izaten zuen dirua.

Gañera, geruago, 1509^{ko} Miyatzaren 12^{an} Balladolid-en eman zuben erregeak erabakide bat, barkatuaz Segura-ko uria-ri, gauza saltzen zan gain, erregearen kuchari ordaindu biar ziona, laguntzea gatik era ontan, uriak orduban zeuzkan bear aundietan.

1645-ko Mayatzean, beste sualdi bat izan zan, Erre ziran ogei ta amazapi eche, eta askoz geyago erdipuerti gelditu ziran. Andik bi urtera bildu biar zuben Segura-n Gipuzkoa-ko batzar nagusiak, bañan nola ain lurperatua gelditu zan uria, eta nola etzan izango-re batzar lagunentzat diña toki zutik gelditu ziran echeetan; eskatu zuten 1646-

garren urtian, Zestuan egin zan billaldiyan, ez zeiyela egin Segura-n urrengo urteko batzarrea.

Bañan ez dira sualdiak bakarrak, Segura-k izan di-tuen kaltiak. Gogorra eta ondo mingarria izan zan 1418^{garren} urtian an agertu zan izurria. Zenbat eta zenbat ez ziran gaitz ikaragarri arrekin il. Eta bizirik gelditu ziranak, uritik itzul egin zuten eriyo izugarriyan, eta denbora luzian etziran ostera biurtu. Ontatik somatu liteke zenbateraño ko kaltiak izan zituben

GAZPAR JAUREGI (ARTZAYA)

orduban Segura-ko uri errukitzuak. Ez da ordia uste izar biar, Segura-ren bizia beti malko tartian iraun dala. Izaten zituben bere egun alai eta atsegiñak.

Nola Gipuzkoa-n zan biderik bereziena Segura-n barrena zijoana zan, uri ontatik juan eta etorri egiten zuten errege eta jaun leñargiak; eta ez dago esan biarrik zer jaialdi alai eta pozgarriak egiten ziran orduban.

1539^{ko} Azaroa-ren 27^{an} Karlos bostgarren enperadore ospatsuba Segura-n barrena igaro zan Gazteiz-tik Tolosa-ra juan zanian.

Geruago, 1565^{ko} Garagar-illaren 9^{an}, Balois-ko Isabel, Frantzira zijoala irichi zan Segura-ra, eta nola biyamonaka Paskua eguna zan, bertan gelditu zan bere ondorengo guziakin. Ustaillaren 6^{an} Kastilla-ra biurtu zanian, Segura-n barrena igaro zan berriro.

Etziran noski egun ayetan, malko samintzuak iñuriyaz egongo, segurar zintzoak.

Lenago esan degun bezela, bide berriak egin ziranian, chokoratuta gelditu zan Segura-ko uria; lengo denboretako aunditasun eta ospetzu-tasuna galdu zituben; eta ez zan geyago esagutu an, ez charrerako, ez onerako, ludian, nai baño maiziago izaten diran gora berak.

Etzuten beraz geyago esagutu errege eta jaun leñargien igarotzerik, ez zituzten jai aldiak beren izenian egin; bañan ez ere, beste aldietan bezela ainbeste doakabezko egipen ikaragarri ikusi.

Pake estitzu eta atzegi-ñian bizitu ziran. Bakarrik, anai arteko guda odolgiroa sortu zanian, eta Euskal-erriko mendi, baso eta zelayak anayen odolaz ugar-tu ziranian, zipristiñak iri-chi ziran Segura-ko uri paketzuraño.

Karlos-tarren buru, Karlos bostgarrenaren ize-nakin esagutzen zana, Es-paño-ra etorri zanian, len-biziko ikusi zituben urieta-tik bat Segura izan zan. Irichi zan ara 1834^{ko} Ago-rillaren erdi aldera.

Egun ayetan bi gipuz-koar bikain ta bulartzu bata bestiaren kaltez jazarra izugarrietan arkitzen ziran. Bata zan Gazpar Jauregi, Artzaya, deitzen ziotena, Urrechu-ko Billarreal-en jayua; bestia Tomas Zumalakarregi, Ormaiztegi-ko semea.

1835^{ko} Ilbeltzaren 2^{an} arkitu ziran bi aldietako gudariak Ormaiz-tegi-ko inguruan, jazarra ikaragarri bat egin zuten, eta alde batetik eta bestetik odola gogotik iñuri zan. Guda amaitu zanian, kristinuak juan ziran Segura-ra eta Zegama-ra, eta an gaba igaro zuten.

TOMAS ZUMALAKARREGI

Urrengo goizian Zumalakarregi, bere gudariakin azaldu zan Segura-ko aurrian zabalduaz bere jendia inguruko aldapa danetan. Kristinuak Bergara-ra jua ziran eta odol išurtze berririk etzan izan.

Urte artako Mayatzerako, Karlos bostgarrena Segura-n zan berriro, eta an bizitu zan denbora piška batian, bere ondorengo goarpelari, gudara-buru, eta gañerako jaun argidotarrakin. Zenbait denboraz beaz Segura izan zan Karlos bostgarrenaren *Kortia*.

Segura-n (*en el real de Segura*) eta urte bereko Mayatzaren 15^{an} Karlos bostgarrenak eman zuben erabakide bat, kristinuen egipen batzuben indarbagetzeko asmoan.

Garagarrillaren 10^{an}, Karlos bostgarrena jua zan Segura-tik Bergara-ra.

Ain portitz, sendo, eta kementzu Segura-ko uriaren aurrian agertu zan gudalari bulartzua, denbora guchi barru, eri, makal, elbarrituba azaldu zan.

Bilbao-ren jabe egin nayian, esitu zuben uria, eta an eritu zuten.

Garagarrillaren 17^{an} igaro zan Segura-tik, lau gudarrien bizkarrian. Uri artan arkitzen zan, beste elbarritu bat Karlos Bargas, bere goarpelari zana; onek eta urian zegon zendakin baten lagundu zien, bere ondorengo eta *Petrikillo-rekin* batian Zegamara.

Eta Zegama-n, uzte baño lenago, eman zuben azken asnaza, gudara gipuzkoar bulartzu eta buru azkar, Tomas Zumalakarregi deitzen zanak.

HERMENEGILDO SUSTAETA

(Jarraituko da.)

SEGURA

(Jarraipena)

Anai gudak iraun zuben bitartian karlostarren mendian egon zan Segura-ko uria. Egin zituzten bertan lan batzuben gogortu ta sendotseko asmoan, bañan ez ziran gizonen lanak indartzen zutena, baizik bere mendi tarteko leku egokiak. Ogeita lau gizon ziran urian egoten ziran gudariak.

Jaungoikoa-ri eskerrak amaitu zan noiz bait ere anai arteko guda ikaragarri ura, ta segurar zintzoak utzirik alde batera guda tresnak, lanari ekin zioten gogotik, eta nekazaritzan trebe batetik, eta lurak ain samur eta indartzuak beztetik, biurtu ziran Segura-ko inguruak baratz eder eta aberetzenetako batian.

Beren eleiz ederraren itzalpe atsegiñian bizitu ziran segurarrak alaitasun aundiyan. Kanpo aldian noizian bein azaltzen ziran aise zakar eta ekaitzak ez ziran irichitzen Segura-ra. Pake-ko aise samur, estitsu, atsegiña bakarrik esagutu zan urte askoan uri artan.

Bañan zabaldu ziran ekaitzak Euskal-erriko mendi tantaletara, sortu zan berriro anai arteko guda, ta zokoraturik pakeko soñu alai ta pizkorrak, guda-ko otz ikaragarri entzun zan portitz eta indartzu Gipuzkoa-ko biyotz sauritan.

Guda zaliak agertu ziran mendiyetan, beren ondotik gudari taldeak etorri ziran, eta gudarako prestatu ziran erri, mendi ta ballerak.

1873^{ko} Otsailla-ren 9^{an}, arkitzen zan Elgoibar-en Primo de Rivera, gudari-buru berezia. An erabaki zuben Gipuzkoa-ko uri batzuek indartu biar zirala, ta uri ayetatik bat Segura zan. Erabakide onen bitartez, gauza aundirik ez bazan ere, zerbait lan egin zan uria indartzeko, ta bera gordetzeko asmoan laister bildu ziran gudariak. Abek ziran Luchana deitzen zan gudari taldeko konpañi bat eta amasei mikelete.

Geruago ta okerrago zijoazen gauzak eta urte bereko Uztaillan mi-keleteen buru Urdapilleta-k, esan zuben geyago indartu biarrian arkitzen zirala lenago sendotu ziran uri batzuek.

Ara zer zion Segura gatik:

«Orain arkitzen dan eran ez dago biar bezin zendo, ta biar biarrekoa da eleiza indartzia ta baita-re gudari geyago biltzia.»

Urdapilleta-k ziyonik ez zan egin. Ez geyago indartu, baña Lomaren aginduaz, utzi zuten uria, andik alde egiñik gudari guziak.

Gelditu ziran berriz Karlostarren mendean eta ala egon ziran guda amaitu bitartian.

Jazarra aundirik ez zan bere inguruan izan, bañan zeñen negargarriak diran jakiteko aña ikusi zuten.

Oraindik egun azko ez dala oroitzen ziran Bilbao-n, oraiñ arte an egondu dan gudari buru Kastellon, Segura-ren jabe egiteko izan zan jazarran arkitu zala, eta an saritu zutela bere bulartzutasuna gatik.

Euskal-erriko beste uriak bezela, Segura ere malko samiñak chukatu biarrian arkitu zan gudak iraun zuben artian.

Ango gazteriya, lajarik alde batera beren lur ugaritzuak, menditik mendi gudarien artian ibiltzera biartua izan zan, eta zenbait ama gelditu zan bere biyotzeko semerik gabe, makiñabat gurasok jaso zuben elbarriturik, osasun betian echetik irten zan gazte mardul eta sendua.

Zenbaterañoako kaltiak izan zituzten gure uri zintzoak, ez liteke esan.

Bañan Jaungoikoari eskerrak noizbait ere amaitu ziran ibillera zorigaiztoko ayek, biurtu ziran beren echietara seme alde egiñak, eta berriro agertu zuben bere zorioneko alaitasuna, pakearen argi maitatiyak.

Pakean bizi da orain Segura, ala iraun dezala urte azkoan.

HERMENEGILDO SUSTAETA

(Jarraituko da.)

SEGURA

(Jarraipena.)

ERABAKIDE GOGOANGARRIAK

Lenago esan degun bezela, Segura-ko urian biltzen zan, bere chanda zanian. Gipuzkoa-ko batzar nagusia, ta ez dago esan bearrik artu izan dirala billera ayetan, erabakide gogoangarriak.

Abetzaz gañera, beste errietan batzar nagusiak egin izan dituben billeretan, artu izan dira zenbait erabakide Segura-ko uria-ri zegozkionak.

Azkenik badira beste erabakide asko, bertako batzar eta agintariak artubak eta argitaratu biar dirala iduritzen zaizkigunak.

Batzubetatik, eta besteetatik bilduko degu mordoška bat, bada danak biltzia lan luze eta gaitza dalakuan gaude, eta berri oyekin antolatuko degu sorta chiki bat.

Lenengoetatik arkitzen ditugu mendi anizkideai dagokiyotenak.

Gauza jakiña da, Gipuzkoa-ko uriak, bai beren artian, bai-ta ere inguruko erri anaietakoakin, egiten zituztela zenbait antolamentu beren mendien etonderako. Antolamentu edo elkarte oni deitzen zizayon euskeraz anizkidea ta erderaz, gaur makiñabat aldiz entzuten dan itz onekin: *mancomunidad*.

Anizkide abetatik bat Segura ta Idiazabal-en artian egintakoa zan. Eta nola bi uri bakarrak ziran antolamentu artan sartuak zeudenak, «anizkide chikiya» deitzen zizayon.

Beste anizkidea antolatua zeukaten bi uri abek, Zegama ta Zerainekin, eta nola labak bertakuak ziran, Gipuzkoa-ko anizkidea-ren ize-narekin esagutzen zan.

Azkenik lau uri ayek beste anizkide bat antolatua zeukaten Ara-

bako Salbatierra ta San Millan, eta Azparrena-ko anaideakin, oni anizkide bakidea deitzen zizayon.

Lenengo anizkidea noiztikakoa zan, ez da errez jakiten; uriak bezin zarra izan biar du antolamentu onek.

Bigarrenaren berri batzubek baditugu, bada ageri batzubek argi piska bat ematen digute.

Enrike III^{-garren} erregiak, Tordesillas-en 1401^{-ko} Epaillaren 30^{-an} eman zuben agiriaren bitartez, Gipuzkoa-n zeukarren merio nagusi Fernan Perez Ayala-koari eman zizkan beretzat, ordu arte Kastilla-ko koruarenak ziran mendi ta lurrak, eta estali ta ukatuak arkitzen ziranak sasoi artan.

Orain aitatu degun merio jaunak, saldu zizkan berriz esan diran mendi ta lurrak Segura-ko uria-ri, Aragoi-ko neurriko bosteun florin urrezko ta bi oyal zati gatik. Orra bada nola mendi ta lur ayen jabe egin zan Segura-ko uria.

Eroste au zuzendu zan, urte bereko Garagarrilla-ren 22^{-an} egin zan agiriaren bitartez, eta agiri ura ontzat eman zuben erregiak Balladolid-en, 1406^{-ko} Irailla-ren 16^{-an}.

Egiya da agiri ontan, Segura-ko uria bakarrik aitatzen dala, baña kontuban iruki biar da, sasoi artan beste uricho askoren buru zala, ta eroste artan barrenen izan biar zutela Zegama, Idiazabal, Legazpi ta Zerain-ek.

Ala agertzen da garbi asko, 1430^{-ko} Urrilla-ren 28^{-an} egintzan agirian. Idazki artan Aldaola-ko Juan Martinez, Segura-ko uriaren ize-nian eta Legazpia-ko beste jaun batek erabaki zuten uri bakoitzari mendi ta lur ayetan zegozkiyoten zallak.

Agiri artan irakurtzen dira itz abek:

«Nola Segura-ko batzar, alkate ta gizon onak batetik, eta bestetik Legazpia-ko gizon onak, alkar arturik Zegama, Idiazabal eta Zerain-goakin, erosi zizkaten Ayala-ko Fernan Perez-i zenbait lur eta mendi, ayetatik batzubek Legazpia-ko mendekoak diranak, eta nola batzuben eta bestien artian izan oi diran, eztabai, ausi ta makiñabat oker.....»

Eta diyo aurrerago:

«Orrengatik denen onerako, ta pakean izan gaitezen alkarrekin, erabakitzen degu zer izango da emendik aurrera Segura-ko uria-rena ta zer Legazpia, Zegama, Idiazabal eta Zerain-ena.»

Lengo denboretan, oraingo eskasiyak etziran denboretan, uri bakoi-

tzeko semeak izaten zuten eskubidea, menditik biar aña egur jasotzeko, ta baita-re eche edo ola alcha edo antolatzeko biar bazuben, mendian zugatza oñetik ebaki ta echeratzeko.

Ez dago zer esanik ontatik zenbait oker etorri zirala, ta nola gañera ikatzetarako egur biarrian arkitzen ziran, gauzak biar bezela zuzentzeko artu zituzten erabakide batzuben.

Ala debekatu zuten zugatzak alkatiaren baimenik gabe mostutzia, auntz eta zalduyak mendira jatera bigaltzia, ta beste zenbait onlako aginte. Gañera landatu zituzten zugatz asiak, jarri zituzten saitzalleak, eta itz batian zugatzaz mendiak ugaritzeko ain biarrekuak diran erabakide jakintzu ta biar biarrekuak artu zituzten.

Esagutu zuten ondo, mendietan zugatzak ugaritzea dala errientzako izan leiken aberastasunik aundienetakoa. Kontu aundia izan biar dala gordetzen mendiak zugatzez estaliak; ez bakarrik berak ematen duben aberastasun naratsua gatik, baizik baita ere zugatzai ezkerak aize ta eudiyak erriai egiten dioten mesede aundien gatik.

Erakuspen eder oyek, beti kontuan izan balira, ez ziran arkituko soll eta kaskamotz ikusi ditugun bezela Euskal-erriko mendi tantai eder galantak.

Eskerrak, berriro erakuspen abek gogoratu dirala, ta gure mendiak zugatz atseginenez, orritu, jantzi, apaintzen, eraso dutela berriro.

Egiyazki, ez zayote damutuko.

HERMENEGILDO SUSTAETA.

(Jarraituko da.)

SEGURA

(Jarraipena.)

Lenago aitatu ditugun, Gipuzkoa-ko anizkidean zeuden lau urien artian, zenbait eztabai sortu ziran mendiyen gatik. Ots aundikoenak Segura ta Idiazabal-en artian, anchumeen janari, belardien ichiera, ta ganaduen chabola gatik sortu ziran.

Ausi ontan Idiazabal-ek urizailea bere alde zeukan eta onek agindu zion Segura-ko uria-ri alcha zitzala bere aginduz lurperatu ziran chabolak.

Balladolid-ko ekadoi edo kanzillerryak arrasoya emanik Idiazabal-tarrai, agindu zuben chabolak berriro jasotzeko, ta anchumeen janariari zegokionez, España-ko legiak agintzen zutena egiteko.

Abek guziak ala ziran, bañan alaz guziaz Segura ta Idiazabal-en artian antolamentu alkar arteko bat egin zuten, ta erabaki ere bai sutik zeuden chabolak lajatzeko, bañan berririk ez alchatzeko anizkidearen baimenik gabe.

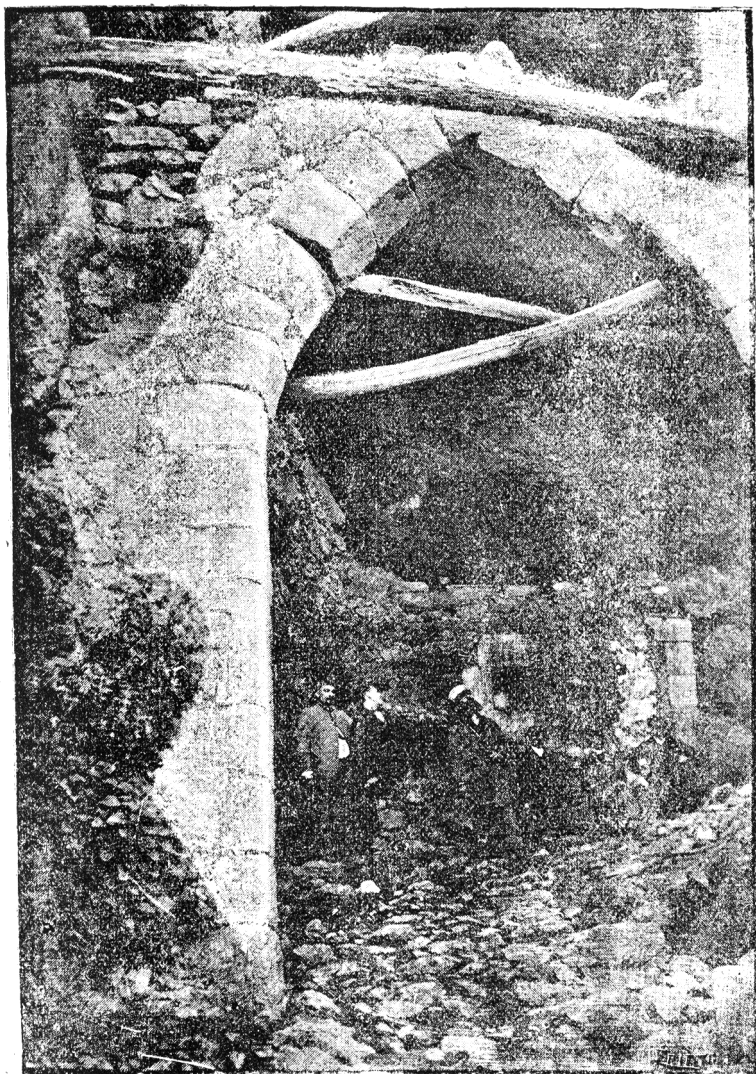
Ez dakigu nondik edo nola, Araba-ko uriak anizkide ontan sartu ziran.

Egi ichurik geyena daukana da, Fernan Perez Ayala-koak, Segura-ko uriari saldu zizkanian mendiyak, uri onek arabarrai jabetasun punta bat emen ziela.

Dan bezela dala, guk dakiguna da 1430-^{ko} Azaroa-ren 16-^{an} Done Adrian-go lurruspean bildu zirala Salbatierra, Egilaz-ko anaide ta Zaluondo-ko egiazak alde batetik, eta Segura, Zegama, Idiazabal eta Zerain-goak bestetik, eta beren artian erabakide au artu zutela:

«Nola orain artian eztabai, eta ausi asko izan diran aitatu diran urien artian Alzania-ko mendiyen gatik, emendik aurrera, beti betiko amaitu ditezen, ausi ta eztabai guziak erabakitzen degu..... eta abar.»

AITZGORRI

DONE ADRIAN-GO LURRUSPEA

Gero garbitasun aundiakin agertzen da zer lekutan aberiak beren jana mendiyan arkitu lezateken, eta cherriyen janaren gañian erabakitzen da, gizon jakintzuak esan dezatela zenbat cherri mendira bialdu litezken, eta abetatik alderdi bakoitzak, erdiya bigaldu lezakeala bañan geyago ez.

Beste abereen gañian erabaki zuten zer nola ibilli bar zuten, eta aginte aben kaltez joaten baziran, Segura-ra edo Salbatierra-ra eraman biar zirala.

Bi uri aben egizayak bildu ziran berriro Done Adrian-go lurruspean 1450^{-ko} Abendua-ren 18^{-an} bañan billera ontan, inguruko bideetan zebiltzan lapur eta gaizkilleen kaltez zenbait erabakide artzeko asmoan izan zan. Eta ala erabaki zuten bi urietako ausoak biartubak arkitzen zirala biartzan laguntza alkarri emateko. Bildurik berriro 1451^{-ko} Garagarrilla-ren 21^{-an}, Galarreta-ko urichoan ontzat eman zituzten len aitutako erabakideak.

1654^{-ko} Irailla-ren 27^{-an} artu zuten beste erabakide bat, eta onen bitartez andik aurrera billerak egin zituzten chandaka, bein Segura-n ta bein Salbatierra-n, eta billera egiten zan uriko alkatiak billera-ko buru izan bear zuben.

HERMENEGILDO SUSTAETA

(Jarraituko da.)

SEGURA

(Jarraipena.)

Ez dakigu noiztik, bañan nola naire chit antziñako oitura izan da Gipuzkoan, alkate ta uri batzarreen erabakideak, eleizan apaiz buruak adierazi edo irakurtzia.

Jakiñik gipuzkoarrak eleizakoyak beti izan dirala, ta meza nagusira denak joaten zirala, ez zitekien moldatu billera egokiagorik uriko agintarien erabakideak adierasteko; ez ta ere apaiz buruak baño artakoagorik biar zan argitasunakin uritarrai asaltzeko.

Uste ortan bertan zegon noski Iruña-ko Apezpiku Antonio Manrike ta Balenzia jauna, 1575-^{ko} Abendua-ren 9-^{an} ondoren jartzen degun aginte au eman zubenian:

«Urietako apaiz buruai agintzen diegu, eleizetan adierazi ditzatela urizaile ta alkateen erabakideak, jendeak jakin barrian arkitzen diran gauzen gain diranian; bañan ez Elizaren eskubideen kaltez bada, ain guchi, gaizkilleen kaltez danian.»

Urte askoan iraun zuben oitura zar onek, eta uste danez, etzuten uriak gaizki artzen; bañan 1604-^{garren} urtian etorri zan Iruña-tik ikustasalea, Apezpiku jaunaren aginduz Gipuzkoa-ko eleizak ikustatzera, ta oni ez zizayon nonbait ondo iduritu oitura zar ura, bado Orio-ko apaiz buruari debekatu zion argitaratzia eleizan, uriko agintarien erabakideak.

Jakin zubenian aginte au Gipuzkoa-ko batzar nagusiak, agindu zuben bere aldetik eutsitzeko lengo oitura zar arri ta len bezela eleizetan argitaratzeko agintarien erabakideak.

Ez zuben aginte onek indar aundirik izan, bada 1710-^{garren} urtian

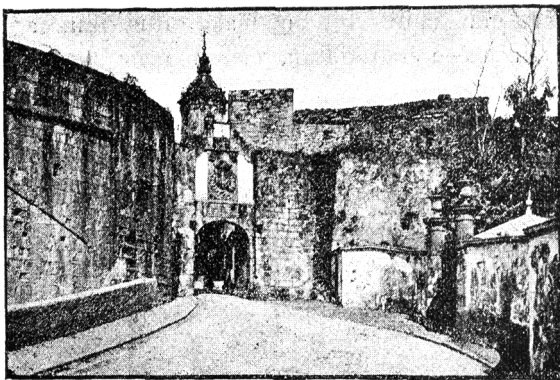
Ondarrabiko apaiz burubak ez zuben adierazi nai izandu alkataren erabakide bat.

Ordubari Gipuzkoa-ko batzar nagusiak Iruña-ko ta Kaldorra-ko Apezpiku jaunari eskatu zien len bezela eleizetan azaldu zitezela agintarien erabakideak, eta Jaun argidotu ayek ala agindu zien apez buruai.

Geroztik, denbora luzian ez zan geyago ez ta bai-rik gauza aben gain izan, eta lenagoko atzera iraun zuben oitura zarrak.

Bañan urte askoren buruan berriro naspillak agertu ziran, bada 1767-garren urtzian Bergaran Andre Marina-ko eleizaren apaiz burua ukatu zan agintarien erabakideak argitaratzera.

Begara-ko alkateak egin zion erreguaren gatik, Gipuzkoa-ko batzar nagusiak Kastilla-ko batzarreari eskatu zion agindu zelala len bezela gorde zedilla antziñako oitura zarra; ta urrengo urteko Urrilla-ren

Ondarrabiko uria.

4-an erregearen ize-
nian agindu zuen
batzar arrek, gor-
de zedilla lengo
oitura, ordu arte
bezela.

1806-garren ur-
tian berritu zan
naspill au, bada
Segura-ko apaiz
buruak etzuben
adierazi nai izan-
du erregearen ize-
nian emantako
eiza ta arrantzari

zegokiye-n erabakide bat. Len bezela, Gipuzkoa-ko batzar nagusiak eskatu zien Iruña ta Kalaorra-ko Apezpikuai gorde asi zezatela lengo oitura, bada Donostiyan, Tolosan ta Azpeitiyan bakarrik zeuden otsandelariyak, eta beste urietan agintarien erabakideak asaltzeko ez zan gauza egokiagorik eleizetan apaiz buruak adierastia baño.

Ez zuten apaizak ondo arkitu erregua, bada iduritu zizayen otsandelaritzat artu nai zituztela, ta asarre samar alegiñak egiten asi ziran oitura arren kaltez.

Ontan prantzeztia gertatu zan eta gauzak es aurrera ta ez atzera gelditu ziran.

Guda ura amaitu zanian, zenbait apaiz-buruk Iruña-ko Apezpikuari eskatu zien ez zedilla gorde oitura lengoa. Lan abetan pizkorrenak eta alegiñ aundienak oitura arren kaltez egin zituztenak Azpeitiko ta Segura-ko apaiz-buruak izan ziran.

Makiñabat gora bera ikusi ziran ausi onen gañian. Lenbizi Kastillako batzarreak erabaki zuben, erregearen eta bere goarpelarien erabakideak eleizetan apaiz-buruak asaldu zitatzela meza nagusiaren ondorian, eta uriko alkate ta batzarrenak eleiz atarian uriko goarpelariak.

Etzan onenbestekin antolatu gauza, ta makiñabat aginte emanagatik geruago ta okerrago arkitzen zan.

Azkenik Sebero Adrian jauna Iruña-ko Apezpiku egin eta Gipuzkoa-ra etorri zanian, jaun argidotar arrek debekatu zien apaiz-buruai Eleiza-ren agintari ez ziranen erabakideak azaldu edo adieraztia, bada ez zan ori apaizen egitekoa, ta ez zeukaten zergatik naztutu, uri batzar, alkate ta gañerako agintarien egipenetan.

Orrenbesterekin amaitu zan ainbeste urtian iraun zuben ausia.

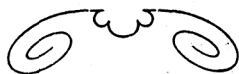
Etzan noski asarre izango Segura-ko apaiz-buru sintzoa, ikusi zu benian berak ainbeste berotasunakin nai zuben erabakidea, Apezpiku berriak eman zubela ikusi zubenian.

Batzar nagusiko ta uri batzarretako jaunak ez ziran iñolaz ere ain alai ta poskiro arkitzen; bañan nola aginte aren kaltez ez zezateken ezer egin, denak isildu ziran eta betiko amaitu zan lengo oitura zar ura.

Geroztik eleizetan azaltzen dira Eleizaren erabakideak, eta eleizatik kanpora, bakoitzari ondoena dagokion eran, urietako batzar, alkate ta beste gañerakoen aginteak.

HERMENEGILDO SUSTAETA

(Jarrattuko da.)

SEGURA

(Jarraipena.)

Gipuzkoa-ko agintariak begirapen aundia izan dute beti, oiturak biar dan zuzentasun eta chukuntasunakin gordetzeko. Eta biar ez zan gauza zerbait somatzen zanian, berialaſen emango ziran erabakideak, okerrak zuzentzeko, ta gaizki egiñak era onian antolatzeko.

Ala, ikusirik Batzar nagusiak urietan egiten zituben billaldietan, zezen, dantza, su-alaita beste jai motetan diru asko isurtzen zala, erabaki zuben aurrera ez zediyela orlako jai aldirik egin, eta alaitasuna asaltzeko aski zirala euskal soñulariak.

Erabakide onen bitartez, beste jaialdiakin batian, atera ziran len oi ziran batzar lagunuen arteko baskari oparuak. Diru asko itzultzen baitzan urietako kuchetatik, uriak barzar lagunaieskeintzen zizkaten janaldiakin.

Antolatu edo zuzendu zan esan dan erabakiakin, oitura baezpako ura bañan..... ondotik asaldu zan beste oitura bat okerragua bear bada.

Batzar lagunai etzioten geyago uriak baskaririk eskeintzen, bañan uriak egiten ez zutena. urietako alkatiak beren kontu egiten asi ziran.

Iduritzen zizayen nozki, alkate ziralako, beartubak zeudela batzar lagunai zerbait oroipen ſamur eskeintzera; ta batzuben ala egin zutelako, ta bestiak baño eskaſago iñork agertu nai ez zubelako; zala bat, zala bestia, gertatu zan azkenik alkate echeko kuchak ustutzen zirala ematen zituzten bazkariakin kabu gabeko.

Etzan nozki oitura au, oitura onen artian agertu zitekena, ta Batzar nagusiak erabaki zuben bear zana, oitura arren kaltez.

Bildu zan beaz, Segura-n 1724^{-garren} urtian Batzar nagusia ta erabaki zuben, batzarraren billerik egiten ziran egunetan, debekatzen ziza-

yela uriko alkatiai, batzar lagun iñongoai ez bazkari ta ez afaririk eskeintzia. Agindu au alkateren batek ez bazuben osatzen, biartuba arkituko zan berrogei ta amar dukat ordaintzera. Batzar lagunai ere debekatu zizayen esan dan egunetan alkate-echera ez bazkaitara ta ez afaitarajuatia.

Segura-ko urian artu zan erabakide au, bear bezelakua dala ta urien onerako artuba, ondo ageri da. Eta asaltzen da ere Batzar nagusi gogoangarriaren erabakideak, zeñen tajuz eta esaguera aundiakin artzen ziran.

Beste erabakide bat asaldu bear degu orain, Segura-ko urian bertan artuba, ta beste guztiak beziñ jatorrezkoa dana.

Beartzuben alde makiñabat sayo egin zituben Batzar nagusiak, eta 1817^{-garren} urtian Segura-n egiñ zituben billaldietan erabakide jakintzubak, eta beartzuben alderako su garrak berotubak artu zituben.

Ez zuben arkitzen Batzar jakintsu arrak, beartzuai jatekoa edo dirua ematia aski zala. Nai zuben beartzuak, beartzu izatez utzi zezatela. Ontarako bide bat bakarra zegon: beartzuba langillea egitea, beartzubai lanian erakustea, beartzuba lanera saletzia.

Ontarako agindu zuten beartzu echeetan lan tokiyak ipintzea, lanian beartzubai erakusteko, ta bati bat, seyala edo manta, oyal edo orlako zerbait egiteko lan tokiak.

Tolosa-ko uriak jarri zuben lan-toki oyetako bat.

Ez degu esango Batzar nagusiak nai zuben guzia egin zubenik. Badakigu orrenbesterekin beartzubak amaitu ez zirala, oraindikan ere nai baño geyago dirala gure artian, eta ludia ludi dan bitartian izango dirala.

Bañan alaz guziaz aitortu biar degu Segura-n artu zuben erabakideakin Batzar nagusia bire zuzenetik zijoala, ta ezin litekela beartzubai ontasun aundiagorik egin, beartzu usteakin baño.

Eta aitortu biar degu era berean, lanak bakarrik atera lezakela beartzuba, bere izate kupigarri ta illunetik.

Ontarako bi gauza dira bear bearrekuak: lanian jakitia bat, eta bestia, oraindik biarragokoa, lanerako salia izatia.

Alperrik da lanian jakitia lanerako gogorik ez badu, alperra bada.

Beartzuben erdiyak baño geyago, alperrak diralako arkitzen dira beartasun negargarri ortan.

Ondo esagutu zuben egi au Batzar nagusiak, Segura-ko urian egin zituben billera gogoangarri ayetan. Alperkeriya zala gure artian izan leiken chirik mingarriena, ta chira ori sendatzeko egin nai zituben aleginak lanerako saletasuna piñtu asiyaz jende beartzuetan.

Batzar nagusiyak esagaturik zenbat goitutzen duten Euskal-erriya, bertan sortu diran seme argidotarren egipen gogoangarriak, begiramen aundiakin eta gogo biziyaikin nai izan du goratu ayen izen atsegiña.

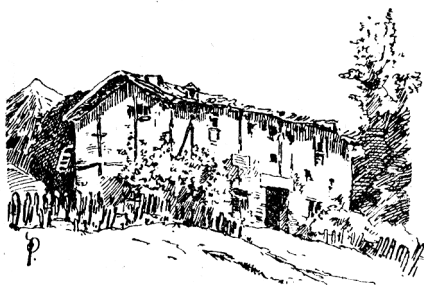
Orrengatik, Aita done Urbano zortzigarrenak, aldareetara alcha zubenian gipuzkoar biotz berodun Asentziyo-ko Martin, jaitu nai izan zuten biar bezela egipen zoragarri ura.

Ortarako Segura-ko urian bildu zan batzarrea 1627^{-ko} Apirilla-ren 26^{-an}, eta erabaki zuten jai aldi alai ta pozgarriak bere izenian egitia. Segura-ko uriak bada bere kondaira-ko orrietan jasoa dauka egipen go-goangarri au.

Bañan oraindik geyago-ere asaltzen da Segura-ko uria-ren izena, Martin donea-ren aldeko eginkizun samurretan. Loinaz-tar Pedro, Katalina, Madalena, Luzia ta Ana-k eskatu zuten, Martin donea-ren anai arrebatzat esagutubak izan zitezela, ta gañera Amunabarro-n, done be-

rriaren jayo-echean, eleizachobat antolatua zeukatela ta bertan egunero meza emateko baimena eman zizayela.

Galdeera ontan azaltzen ziran berriak egiak ziran jakiteko, aukeratu zuten Segura-ko apaiz Iñigo Bikuña jauna, ta joanik Beasain-go uri-ra agertu zan esan bezela zala, dana egiya, ta eskatzen zuten baimena eman zizayen.

AMUNABARRO.—Loinaz-ko Martin donea-ren jayo-echea.

Geruago egin zan Beasain-go urian eleiz berri bat Asentziyo-ko Martin donea-ri donkitua, ta ontan ere asaldu zan berriro Segura-ko uria-ren izena. Er. dirudi besterik uri au tartean ez dala ezin ezer-ere egin zitekela gipuzkoar donea-ren alde.

Ala bada, eleiz berria egiteko lanaren buru, Segura-ko biztanle bat izan zan : Zarauz eta Ganboa-tar Jeronimo kapitana, ta onen argitasun eta onen gogo biziyaikin egin zan orain Beasain-en esigutzen dan eleiz egokiya.

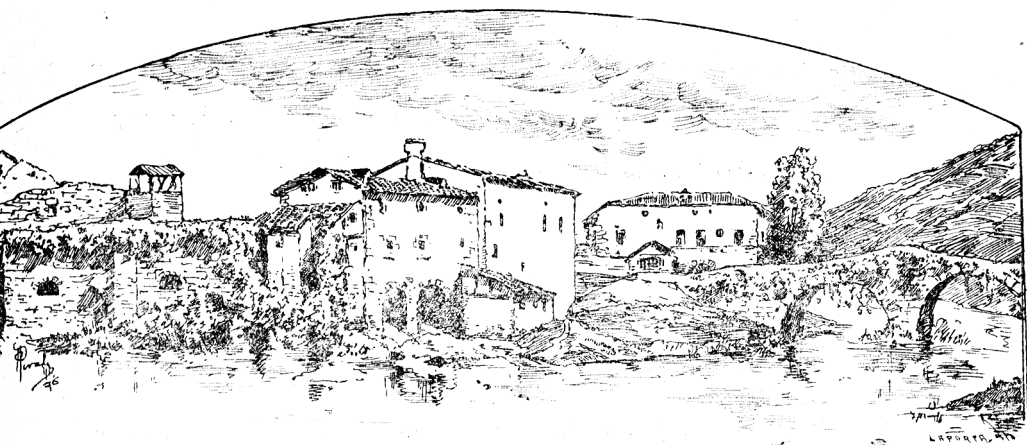
Beasin-dar eta Bergara-rrak makiñabat ezta bai eta ausi izan dituz-re, uri batekoa edo bestekoa zalako Martin donea.

Dala batekoa edo dala bestekoa, danak dakiguna da gipuzkoarra zala, ta guziyak poztu ta alaitzen gaitu gure odolekoak donea-ren ar-

tian ikustiak. Eta orrengatik beregatik, poztu ta alaitu biar du Segura-ko uri leñargiak, gogoraturik Martin donea-ren alde uri artan artu diran erabakide ta egipen pozgarria gatik.

Gañera ikusten danez gizon argi ta pizkorrak Segura-n beti izan dira. Eleiza-ko buruak aukeratu zutenian ango apaiz bat, jakiteko Beasain-go semeak egiten zituzten aitormenak egiyak ziran; esagun da jaun azkartzat zeukatela, bada lan abek ez zaizkate agintzen guchi gora berako jendiai.

Ez zuben izan biar motela-re Zarauz eta Ganboa-tar Jeronimo ka-

BEASAIN.—Igarza-ko baztarchoa.

pitanak, eleiz berriya egiteko buru jarri zanak. Makiñabat sailtasun arkitu zuben bere egipen artan, bañan gizon pizkor eta bulartzuak daren gain aurrera jarraitu zion lanari, ta ari ezkerak gaur Beasain-go uriak dauka Asentziyo-ko Martin donea-ri donkitutako eleiz apaña.

HERMENEGILDO SUSTAETA

(Jarraituko da.)

SEGURA

(Jarraipena.)

Baziran beste oitura zar bi, lenago aitatu ditugunaz gañera, Eleiza-
rekin zenbait nazyilla eta eztabai sortu zituztenak.

Bata zan, ostegun donearen egunian, alkatiari Jaunaren eskuta le-
kuko giltza ematia.

Bestia berriz, uri-ko alaitasunetan kanpaiak jo asitzia, ala uri batza-
rreak eskatzen zubenian.

Esan degun bezela Gipuzkoa-ko urietan denboren denboretan
esagututako oitura zarrak ziran bi oyek.

Bańan 1276^{-garren} urtiari etorri zan Segura-ra ikustatzera eleizak,
Iruńa-ko Apespiku argidotar Andres Jose Murillo Velarde jauna ta
debekatu zituben bi oitura zar oyek.

Bańan Segura-ko uri leńargien izenian, bertako batzarreak eskatu
zion Apezpiku jaunari ordu arte bezela aurrera ere gorde zitezela oitura
zar ayek, bada gizon zarren bitartez asaldu zuten bezela, beti esagutu-
tako oiturak ziran.

Apezpiku jaunak ontzat eman zuben segura-rren eskaera ura,
esanaz:

«Segura-ko uria-ren izenian asaldu dizkiraten arrasoyen bitartez,
eta nere alderditik ditutan arrasoyagatik agintzen diegu oraiń uri artan
dagon apez buruari eta aurrera ere izango diranai, orain alkate dagona-
ri eta aurrera ere izaten diranai, ostegun deunaren egunian eman deza-
yotela Jaunaren eskuta lekuko giltza. Era berian, erregeen jayetan eta
uri-ko seme argidotarrak goitutzeko alkatiak eskatzen dutenian, kan-
paiak jotzeko eskatzen dan bezela; bańan ez beste ezer gauzaren gatik.»

Orduban, len bezela bi oitura zarrak jarri ziran berriro; bañan urte guchirako.

Bada 1746^{-garren} urtian, Iruña-ko Apezpiku argidotar, Gazpar Miranda Argaiz jaunak, debekatu zituben bigarren aldiz oitura zar ayek, bere iritzian Aita Donea-ren aginduak debekatua zeukatelako.

Segura-ko uriak eta Gipuzkoa-ko batzar nagusiak, eskatu zuten baimena len bezela oitura ayek aurrera ere jarritzeko, eta eskaera au egin zioten ez bakarrik Apezpiku jaunari, baizik baita ere Aita Doneak España-n zeukan ordezeko argidotarrari

Aita Donea-ren España-ko ordezekoak daukan batzarreak erabaki zuben 1747^{-ko} Abendua-ren 20^{-an}, len bezela aurrera ere jarraitu zezatela bi oitura zar ayekiñ.

Onenbesterekiñ amaitu ziran, gauza ontan Segura-ko urian izan zituben nazpillak.

Bergara-n, Ordizia-n eta beste uri-ren batian berritu ziran ausi abek, bañan ez Segura-n; eta oitura zarrak iraun zuten, Eleiza-k debekaturik uri guztietatik atera ziran arte.

Beste ausi bat izan zuben Segura-ko uriak Eleiza-ko agintaria-kin.

Amarrenen gañian zan, patataren amarrenik ordaindu nai etzutelako.

Ontan bazuben lagun bat: Zegama. Ez dira bada geyenian adiskide adiskide izaten, bañan orduban bat egiñik zeuden.

Goyerriko apaiz jaunak, batzar nagusia-ri asaldtu zioten beren espa, Segura-ko eta Zegama-ko nekazariyak patata-ren amarrenik ordaintzen etziyotelako.

Batzar nagusiak erabaki zuben nekazariyak ez zeudela biartubak patata-ren amarrenik ematera.

Zegama-ko apaiz jaunak eskatu zioten orduban Apezpiku jaun argidotarrari, beste gañerako gauzetan bezela patatetan ere amarrena izan zezatela.

Ala agindu zuen Apezpiku jaun argidotarrak, eta bere erabakia asaldtu zuten beriala Segura-ko eta Zegama-ko eleizetan.

Batzar nagusiak, Kastilla-ko batzarreari laguntza eskatu zion ausi ura antolatzeko, eta zenbait gora bera izanagatik, beste gañerako gauzakiñ gerta oi dan bezela, ontarako ere arkitu zan antolamentuba; ta ez da oraiñ esagutzen orlako ausirik, errietako batzar eta apaiz jaunen artian.

Oraindik berri geyago gai ontan bildu genitzake, hada nola Segu-

ra-n biltzen zan Batzar nagusiya, artu izan ditu erabakide gogoangarriak ezin esan ala.

Badakigu, beñere astutzen ez geran Batzar maitagarri ayek, begiratirik erriyaren ontasunari, eta bere aurrerayena billatzen sayaturik, gauza mota guzietan zerbait erabaki artu izan zutela. ta gauza guchiren gain izango da zer edo zer itz egin gaberik Segura-ko billalldiyetan.

Zala Eleiza-ren edo bere apaiz jauna-ren gainian, zala bide edo urien gainian, zala diru kontu, edó lurreko edo ichaso-ko gudari, danetako artu izan dira erabakidiak Segura-ko uri atseginéan.

Danak asaltzeko ez lirake naikua izango liburu bateko orri ugariyak. Ots aundikoenak, gogoangarrienak, ustez asaldu ditugu. Berri danak bildu ez baditugu ere, makinacho bat biribillaku ditugula ez gaituzte ukatuko.

¿Zeñek gaurko egunian, Segura-ko iri isilla, lanari gogotik ekin, nekasaltzari eraso, ta astuba bezela dagola ikusirik, usteko du lengo denboretan ain ost aundikoa izan danik?

Orla dira bada ludiko gora berak, gaur aundi, galant, bikañak diranak, asaldu litezke bigar astu ta chokoratubak.

Segura-ko uri ospetzuénatakua izan da, ta gaur ere beste zenbaitek aña arrabotz ateratzen ez badu ere, uri atzegin, zintzo, ta alaienetako bat da.

HERMENEGILDO SUSTAETA

(Jarraituko da.)

